

ARM PT-439

Sundeksemplar

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

*Stalini preemiaga
autasustatud
teosed*

igu

I SARI — 10 KÖIDET

RK

„ILUKIRJANDUS JA KUNST“

TALLINN 1948

642979183

STALINI PREEMIAGA AUTASUSTATUD TEOSED

*

Riikliku Kirjastuse „Ilukirjandus ja Kunst“ väljaandel hakkab ilmuma kirjanduslik sari, mille kaudu eesti lugejaile tehakse kättesaadavaks kõik need nõukogude kirjanduse tippsaavutused, mis on saanud või edaspidi saavad kõrgeima riikliku tunnustuse, Stalini preemia osaliseks. 1948. a. jooksul ilmub selles sarjas 10 köidet, kokku üle 3000 lehekülje. Järgmiste aastate tööplaanis on kõikide varem Stalini preemiaga autasustatud kui ka uute laureaaside teoste väljaandmine.

Käesolevas sarjas ilmuvad teosed võimaldavad lugejail kõrgetasemelises kirjanduslikus vormis tutvuda nõukogude kultuuri parimate saavutustega, meie sotsialistliku kodumaa rahvaste mitmepalgelise, heroilise elugaminevikus, tänapäeval ja tuleviku kujundamisel. Väärtusliku sisu ja köidete ühtlase nägusa kujunduse tõttu omandab sari „Stalini preemiaga autasustatud teosed“ kahtlemata aukoha iga kultuurse kodu ja kõikide raamatukogude vältimatu põhivara hulgas.

*

VEERA PANOVA

Teekaaslased

Veera Panovat peetakse õigusega Tšehhovi traditsioonide jätkajaks. Tšehhov kirjutas „väikestest inimestest“, tema kangelased ei eraldunud keskkonnast, milles nad viibisid.

Veera Panova kirjutab tavalistest inimestest, kuid ta tunneb ja oskab näidata ka seda, kui tugevasti erinevad nõukogude inimesed Tšehhovi kangelastest „väikestest inimestest“. See pole enam „hall“ olevus, vaid rikka sisemaailmaga indiviid, suure sotsialistliku kodumaa tõeline kodanik.

Jutustuse tegelased satuvad juhuslikult ühte sanitaarrongi. Igaühel neist on oma elulugu, omad huvid, oma minevik ja tulevik. Kuid nende saatused viis kokku sõda, nende ühine isamaa-armastus ja töö. Igaile isikule on pühendatud omaette peatükk, iga peatükk on omaette elulugu, kuid üksikud sündmused, mis arenevad peatükist peatükki, liidavad need inimesed ühte ja loovad ühtlase haarava pildi.

Jutustuse keskseks kujukaks on kahtlematult Danilov — rongi komissar, siira soojusega on antud arst Belovi kaju; ja eriti uudseks tüübiks meie proosaloomingus on Julia Dmitrijevna.

Kõik jutustuse tegelased on omamoodi sümpaatsed, välja arvatud ehk arst Suprugov, kes esineb vahel argpüksina ja alatu mehikesena.

VEERA PANOVA

Kružilihha

Veera Panova põnev romaan käsitleb suurtehase elu Punaarmee tagalas Suure Isamaasõja ajal ja üleminekul stalinliku viisaastaku teostamisele. Romaani kangelaseks on ühe vabriku kollektiiv. Uletades raskusi, kuni on kindlustatud lõplik võit, aitab ta rühikalt kaasa rinde varustamisele ja maa majanduslikule ülesehitusele pärast sõda. Kollektiivne töö koosneb üksikisikute panustest. Meie tutvume tüüpiliste nõukogude inimsaastustega, meile muutub arusaadavaks nende töö ja edu saladus. Keskseks paeluvaks kujukaks on tehase teovõimas direktor Listopad, kes võitleb mitte üksnes töö kordamineku ning isikliku õnne eest, vaid ka omaenda meelevaldsuse poole kalduva iseloomu vastu. See võitlus lepib teda viimaks tehasekomitee andunud esimehe Uzdetskiniga, kelles ta õpib hindama tulihingelist isamaalast ning töölisklassi eest võitlejat. Lepituseks aitab kaasa parteiorganisaator Rjabuhhin, ennastalgav ja agar parteitöeline. Ukski romaani paljudest kujudest ei jää skemaatiliseks. Tänu autori kujutusvõimele esinevad nad meie ees elusatena ning usutavatena, põimendatud haarava jutustuse lõimesse.

FJODOR PANFJOROV

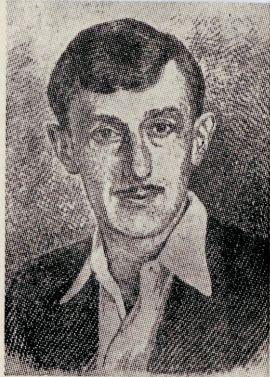
Bruski

Lenini väljendus: „Miljonite ja kümnete miljonite harjumuse jõud on kohutavam jõud,“ on leidnud Panfjorovi käesolevas, kollektiviseerimise aega käsitlevas teoses sügava jäljenduse. Stepan Ogarjovi artellile seab autor vastu Kirill Ždarkini üksikmajapidamise. Autor näitab Ždarkini kaotust, kuid selle kaotuse põhjusena tõstab ta esikohale mitmesuguseid psühholoogilisi, mitte aga sotsiaalseid fakte. Alles teises ja kolmandas raamatus annab autor sotsiaalpoliitilise põhjenduse üksikmajapidamise laostumisele külas. Nikolai Gurjanovi maaotsimised — kus poleks kollektiive — lõpevad krahhiga, kolhoosid võidavad.

Autor kirjeldab igakülselt väikeomaniku sotsiaalmajanduslikku ja hingeelulist seisundit. Selle teose peaväärtus seisab omaniku-instinktide igakülgse ja teravas kriitikas. Uutest majanduslikest rõõmudest, uuest elust annab autor pildi alles kolmandas köites. Meeldejäävamaid kujusid romaanis on kehvik Šjonka, kes alguses tegeleb kulaku käsilaseks, kuid kellest hiljem saab eeskujulik kolhoosnik. Teose väärtust aitavad tõsta ka meeoleolukad ja värsked loodusekirjeldused.

Käesolev teos on tõlgitud paljudesse keeltesse, muuseas ka inglise, prantsuse, itaalia, hispaania ja soome keelde.

VIKTOR NEKRASSOV

Stalingradi kaevikuis

„Stalingradi kaevikuis“ on ajalooline ja kunstipärane teos surematust Stalingradi epopöast, milline oli murranguliseks momendiks Suure Isamaasõja ajaloos ja otsustas Nõukogude Armeel lõpliku võidu Saksamaa fašistliku armee üle.

Raamatus „Stalingradi kaevikuis“ autor, vaadates sündmusi Stalingradi kaitsja silmadega, toob ära ainult väikese osa nendest suurtest lahingutest, ilma et teeks nendest mingisuguseid kokkuvõtteid või Stalingradi operatsioonide analüüse.

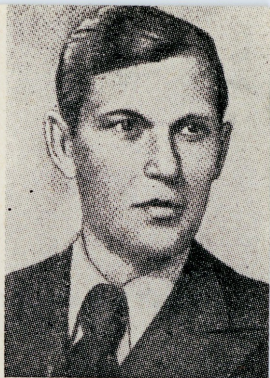
Tuues esile rohkearvuliselt ohvitseride ja reavõitlejate kujusid, annab Nekrassov meisterlikult edasi võitlejate sügava patriootilise kohusetunde, nende piiritu sangarlikkuse, lahingulise meisterlikkuse, leidlikkuse ja teadliku distsiplineerituse lahingukäskude täitmisel.

Mitmesuguste detailidega toob V. Nekrassov kunstipäraselt esile Stalingradi kaitsjate sangarlikkuse, valmisoleku eneseohverdamiseks võitluses vihatud vaenlase vastu, mille kindlaks aluseks oli teadlik ja ideeline nõukogude patriotism.

Autor annab suure ilmekusega pilte lahinguist, millete elustamiseks aitab palju kaasa ta isiklik osavõtt nendest.

Viktor Nekrassovi raamat „Stalingradi kaevikuis“ omab suure tähtsuse ja kõrge hinnangu kui ajalooline dokument ja suurepärase kunstiline teos.

MIHHAIL BUBENNOV

Valge kask

Romaan Suure Isamaasõja ainetel aastast 1941. Teoses käsitletakse sakslaste pealetungi Rževi metsadest Moskvani. Kaitselahinguis Rževi all piiratakse sisse üks punaarmee polkudest, kes, kaotanud $\frac{1}{3}$ isikulisest koosseisust, koondab end ja otsustab rünnata vaenlast tagalast. Algab huvitav ja vaevarikas rännak vaenlase tagalas, kus tuleb võita senikirjeldamatuid raskusi, varjata end vaenlase üleolevate jõudude eest, lüüa lahinguid vaenlase vähemate väeüksustega, tarvitada sõdade ajaloos harva esinevat kavalat võtet — liikuda rindelähedases lõigus sakslaste poolt vangistatud väegrupina, kus aga vangide saatjad on saksa mundritesse ümberriietatud Punaarmee võitlejad ja komandörid. Rindejoonest murravad nad läbi suurtes lahingutes Moskva all.

Teose esimene ja kolmas osa käsitlevad sõjalisi sündmusi, teine osa on pühendatud kolhoosnike elule saksa tagalas. Nii siin kui seal kohtame huvitavaid tüüpe, kangelaslikke nõukogude inimesi, kuid ka üksikuid argu isamaa reetjaid.

See on sõjamehe raamat sõjast ja sõjarinde lähemast tagalast. See on suure soojuse ja lüürilise põhitooniga kirjutatud teos, kus võitlejate meeolelu ründab raskeimate füüsiliste pingutuste juures veel kurb sügisene loodus. Usku võidusse aitavad säästa ja kõvendada eesrindlikud ja teadlikud nõukogude inimesed: polgukomandör Ozerov, komissar sm. Jahno, seersant Jurgin jt.

PJOTR PAVLENKO

Õnn

Kevadel a. 1944 saabub ühte sakslaste poolt rüüstatud Krimmi linna erupolkovnik Aleksei Benjaminovitš Voropajev. Polkovnik on haige ja üksik inimene. Ta arvab, et tema elu on lõpul, et „ta on oma õnnelenukist väljakukkunud lendur“. Ta lahkub armastatud naisest, kuna ei taha selle saatust siduda oma elu lõpu saatusega. Kuid ta leiab kaotatud õnne ühtses nõukogude kolektiivis ja töös.

Selle teose tähtsus seisab meie epohhi tähtsama nähtuse kirjanduslikus käsitelus — meie partei juhtiva osa selgitamises nõukogulikus tänapäevas. Partei esineb siin masside tõelise innustajana ja juhina, mida kroonib seltsimees Stalini kuju ja geenius. Peatükk, milles Voropajev kohtub seltsimees Staliniga, on romaani paremaid ja haaravamaid. Lakooniliselt täpsed, sügavamõttelised on sõnad, milledega seltsimees Stalin pöördub Voropajevi poole, neis kajastub hool ja mure rahva elu üle.

See on elav raamat. Seda lugedes on tunne, nagu vestleksime targa nõukogude inimesega. Tõuseb soov palju ja põhjalikult mõelda tänapäeva nõukogude inimese saatusest ja õnnest, tuleviku helgeist väljavaateist. Paljud demobiliseeritud ohvitserid Krimmis, lugenud läbi selle raamatu, söötsid nagu Voropajevgi nõukogude elu tegelikkusse ja nimetavad end „voropajevlasteks“.

KONSTANTIN SIMONOV

Vene küsimus

Konstantin Simonov kirjutab sellest, kuidas Ameerikas tehakse „avalikku arvamist“, kuidas püütakse vett segada ja Ameerika töötavaid hulki Nõukogude Liidu vastu ässitada. Näidendis „Vene küsimus“ on luubi alla võetud ainult üks nurgake Ameerika elust, ameerika ajakirjanduse sektor. Kuid seda valgustades on kirjanik suutnud meile anda reljeefse läbilõike kapitalistlikust maailmast üldse, Ameerika omast aga eriti.

Näidendit lugedes saame selge pildi sellest, mida endast kujutab palju reklameeritud ameerika trükivabadus, vaba sõna, Ameerikas need on ainult sõnakõlksud.

Ajakirjanik Smith, kes on sõja ajal viibinud Nõukogude Liidus, kirjutab siis ausa, objektiivse raamatu nõukogude inimestest. New Yorgi suure ajalehe toimetaja ja omanik MacPherson teeb Smithile ettepaneku sõita NSV Liitu ja tagasi tulles kirjutada laimav raamat sellest, et „venelased tahavad sõda“. Kuid tagasi jõudes ei kirjutanud Smith mitte niisugust raamatut, nagu tema leivaisa soovis. Ta oli aus ega tahtnud laimata nõukogude inimesi, kelle kangelaslikkust ta õppis hindama juba sõja ajal, kelle rahuarmastuse ja ülesehitava tööga ta tutvus nüüd rahu päevil.

Osutub, et Ameerikas ei ole võimalik trükkida raamatut, mis sisaldab tõde NSV Liidu kohta, ei saa seda avaldada ka ajalehe joonealusena. Oma vastuhakkamise eest peab Smith kaotama oma kodu, naise, teenistuskoha.

Kuid näidend ei lõpe Smithi hukkamisega. Ameerika ei koosne ainult MacPehrsonidest ja Hearstidest, Ameerikas on veel miljoneid ausaid töötajaid. Nende poole otsustab pöörata Smith.

ALEKSEI TOLSTOI

Peeter Esimene

Romaan annab läbilõike XVII sajandi lõpu ja XVIII sajandi alguse Venemaa poliitilisest, sotsiaalsest ja kultuurilisest elust. Teose keskkujuks on suur reformaator Peeter I, kelle poliitika oli tingitud kapitali kasvamisest ja kodanluse tekkimisest Venemaal. Tolstói teose teeb väärtuslikuks aine konkreetselt-ajalooline käsitlus. See osutab ühelt poolt Peetri tegevuse progressiivset tähtsust. Peeter muutis Venemaa vägevaks riigiks, avas talle teed meredele, tõstis ta arvessevõetavaks jõuks kaasaja poliitiliste tegurite keskel. Kuid kõik see toimus peamiselt mõisnike ja ärimeeste kihi huvides, pärisorjusliku talupoegademassi kulul.

Konkreetselt ajaloolise olukorra õige käsitlemise kõrval tuleb hinnata autori erakordset kunstilist meisterlikkust. Ta teos koosneb paljudest üksteisega seotud piltidest, mis haaravad endasse kõik kõnesoleva ajastu sotsiaalsed nähtused, ühiskondlikud kihid, ajaloolised sündmused ja tegelastüübid. Eriti tähelepanuväärne on autori inimesekujutamise oskus, alates Peetriga, kes pole mingi isevalitseja paraadiportree, ja lõpetades tohutu hulga ajalooliste ning mõttekujutuslike tegelastega. Ta esitamiskiis on veenvalt realistlik, ta sõnastus värske ja kokkusurutud.

„Peeter Esimest“ on peetud parimaks nõukogulikuks ajalooliseks romaaniks. Juba esimese köite ilmumisel hindas selle väärtust M. Gorki: „Kauakestev raamat.“

PJOTR VERŠIGORA

Inimesed puhta südametunnistusega

Putivlist ja Brjanski metsadest paarikümmemehelise, ainult vintpüssidega relvastatud grupina algas partisanide retk, millest jutustab P. Veršigora oma teoses.

Saksa garnisonide hävitamised Lojevsi, Jurevičisi ja Lelčicõs tähistasid partisanide kuulsusrikast teekonda. Eriti valusaks löögiks sakslastele osutus Sarnõ, suure raudteesõlme hävitamine — „Sarnõ rist“. Sealt suunduti Kiievini, Milaševičini, kust asuti retkele Karpaa-tidesse. Salk oli selleks ajaks kasvanud juba poolteise-tuhande-meheliseks üksuseks, varustatud sakslastelt võetud kuuli- ja miinipildujatega, kahuritega, raadio-jaamaga. Sellest kõigest jutustab meisterlikult ja elamusrohkest P. Veršigora oma raamatus „Inimesed puhta südametunnistusega“.

Teos on autobiograafiline. Ta annab elava kujutluse kirjaniku elust sõjaaastail.

P. Veršigora alustas oma sõjateed rühmaülema abina, tõusis lõpuks kindrali auastmesse, sai Nõukogude Liidu kangelaseks ja 1. Ukraina Kovpaki nimelise partisanide diviisi komandöriks.

Antud teos kirjeldab kirjaniku sõjalise karjääri esimest etappi, seda läbi põimides kogu rahva sangarliku võitlusega saksa okupantide tagalas.

